

АНА ГОЛУБОВИЋ
(Филолошки факултет, Београд)

О ТЕКУЋОЈ ЛИНГВИСТИЧКОЈ БИБЛИОГРАФИЈИ У ЈУЖНОСЛОВЕНСКОМ ФИЛОЛОГУ

Јужнословенски филолог објављује редовно од 1921. године, друге књиге часописа, текућу кумулативну лингвистичку библиографију расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла на овим простирима, што га разликује у односу на друга слична научна гласила у Србији. Рубрика Библиографија пружа грађу за изучавање развоја смерова и путева којим се наука о језику код нас кретала али и библиографија као научно-истраживачка делатност.

Кључне речи: *Јужнословенски филолог*, текућа библиографија, лингвистичка библиографија, библиографија у периодици.

Часопис *Јужнословенски филолог*, који су 1913. године покренули Александар Белић и Љубомир Стојановић, од прве књиге доноси библиографске прилоге. У првој књизи *Јужнословенског филолога* они су дати у рубрици Белешке. Касније се Рубрика под називом Библиографија, коју има скоро свака од 62 до сада објављене књиге и којом се *Јужнословенски филолог* јасно издваја у српској лингвистичкој и филолошкој периодици по деценијском неговању и изради националне текуће кумулативне лингвистичке библиографије редовно се објављује од књиге 2 (1921).

Поред тога, у часопису *Јужнословенски филолог* објављено је и девет библиографија истакнутих слависта¹. Те библиографије не могу се назвати персоналним у пуном смислу тог термина јер оне садрже радове које су ти научници објавили, али не и литературу о њима и о њиховом научном раду, а свака потпуна персонална библиографија садр-

¹ Ту су библиографије Ватрослава Јагића, књ. 3 (1922-1923); Олдржиха Хујера, књ. 9 (1930); Матије Мурка, књ. 19 (1951-1952); Александра Белића, књ. 24 (1959-1960); Степана Михаиловича Куљбакина, књ. 29, св. 3/4 (1973); Михаила Стевановића, књ. 30, св. 1/2 (1973) и књ. 47 (1991); Берислава Николића, књ. 33 (1977); Радосава Бошковића, књ. 40 (1984).

жи и део у коме је наведена литература о животу у раду неке личности. Свака од тих девет библиографија објављених у *Јужнословенском филологу* урађена је акрибично и доследно, уз поштовање језика и писма обрађених публикација. Библиографски описи су у највећем броју слушајева само регистрациони. Распоред библиографске грађе је у њима свуда хронолошки осим у библиографији радова Матије Мурка.

Уредници *Јужнословенског филолога* очигледно су од самог почетка били руковођени високом свешћу о научном значају израде текуће библиографије и библиографија водећих слависта. У уводном тексту прве књиге *Јужнословенског филолога*, у којем су се они обратили научној јавности и образложили зашто се часопис покреће, присутна је идеја о неопходности израде текуће лингвистичке библиографије и истакнута је неодвојива веза између напретка у некој научној области и израде адекватних библиографија.

„Имајући на уму корист коју испитивачима могу пружити исцрпно вођени и критичким примедбама пропраћени библиографски прегледи... ми ћемо засада давати на крају сваке године библиографију само онога што је из славистике изашло у току од године дана на нашем језику и што је другде за то време о нашем језику изашло.“²

Сличне рубрике у то време имали су славистички часописи *Sborník Filologický* и *Rocznik Slawistyczny*.³

Рубрику Библиографија у *Јужнословенском филологу* карактерише исти тематски оквир какав су дефинисали још оснивачи листа и њени покретачи. Представљање домаћој и иностраној научној јавности свих студија, радова и приказа из области лингвистике и словенске филологије који се објаве у току једне календарске године остао је њен циљ. Такве особине Библиографију чине *текућом кумулативном, специјалном и стручном*.⁴

² Поводом покретања „*Јужнословенског филолога*“ / Александар Белић, Љубомир Стојановић // *Јужнословенски филолог*. — 1 (1913), стр. 4.

³ Чешка Академија покренула је 1910. године часопис *Sborník Filologický*. У обимном раду „Чешка филологија и лингвистика 1907–1921 год.“ (*Јужнословенски филолог* 3, стр. 112–130) О. Хујер истиче тај часопис као један од водећих и по томе што објављује библиографију чешких филолошких радова. Аутор чланка исказује жаљење због нередовног излажења зборника и њиховог кашњења.

Први „Преглед библиографије славистичке лингвистике“ у часопису *Rocznik Slawistyczny* појавио се 1908. године. Библиографија је приказивала укупну продукцију на међународном нивоу, књига и научних радова из области славистике у току једне године. Велики број јединица био је праћен апликацијама и апстрактима.

⁴ Према класификацији Александре Вранеш у: *Основи библиографије* / Александра Вранеш. — Београд : Народна библиотека Србије, 2001. — 201 стр.

Квалификацију *национална библиографија* било је лако употребити за карактеризацију Библиографије у периоду до почетка деведесетих година и распада СФР Југославије. Термин *национална* у савременој науци користи се за оне библиографије које пописују грађу са територије једне државе. Библиографска грађа која је чинила рубрику Библиографија до тада је објављивана на територији државе чије границе се нису значајније мењале иако су се мењали њени називи и друштвено-политички систем. Данас се грађа за Библиографију *Јужнословенског филолога* добија с територија четири различите државе⁵. Језички параметар такође не би био подесан за дефинисање природе те библиографије јер се грађа прикупља са српског и македонског говорног подручја. Одредба *селективна* је, међутим, сасвим адекватна за оцену Библиографије у *Јужнословенском филологу* јер она обухвата само дела и расправе од научне вредности.

Библиографија студија, расправа, чланака и научних монографија које имају за предмет питања из лингвистике и словенске филологије постоји као стална рубрика у *Јужнословенском филологу* од 1921. године. После Првог светског рата у неколико наставака објављена је кумулативна библиографија за протекли период. Како је и назначено у самом часопису одељак је био велик, библиографско-критички, систематски уређен. У уводном тексту изложена је намера уредништва да пружи „читаоцима библиографске прегледе свега онога што се тиче јужнословенских језика а што је публиковано код Јужних Словена или на страни“⁶. Идеја да се приказују иностране публикације које су тематиком везане за јужнословенске језике одувек је била присутна међу уредницима, али само прва Библиографија *Јужнословенског филолога*, која је обухватила већи временски период и излазила у наставцима, у четири књиге⁷, обухватала је и грађу из иностранства. Такав библиографски подухват, који прелази границе националне продукције, није био лако остварив. Сарадника никада није било довољно како би се подаци ваљано сакупили, а појавиле су се друге, иностране и међународне лингвистичке библиографије које су задовољиле информационе потребе филолога, слависта и лингвиста. Велике потешкоће имали су аутори при изради прве библиогра-

⁵ Македонија, Република Српска, Србија и Црна Гора.

⁶ Јужнословенски филолог. — 2 (1921), стр. 326.

⁷ Књига 2 (1921) садржи грађу везану за прасловенски језик и акценатска питања; у броју 3 (1922–1923) обрађени су словенска етимологија, српскохрватски и словеначки језик; књига 5 (1925–1926) садржи одељке за старословенски језик и палеографију, бугарски језик, биографије, аутобиографије и преглед осталих библиографија из ове научне области; књига 7, 3/4 (1928–1929) садржи допуне.

фије у *Јужнословенском филологу*. Стање у београдским библиотекама и библиотекама у целој земљи било је после рата тешко. Књи-жарске везе тек су се наново успостављале. Стога је покретање те велике библиографије било истински подухват.

Од почетка рада на Библиографији одлучено је да ће она доносити и преглед радова који су изашли код нас, а за тему имају неку другу, а не словенску филологију пошто тада није било часописа који су се бавили изучавањем других језика. Данас, када постоји више таквих часописа, и даље једино *Јужнословенски филолог* даје преглед монографија и научних радова с таквом тематиком, у одељку библиографије који се односи на несловенске језике.

Библиографска грађа је низ година у оквиру сваког тематског одељка била распоређена по азбучном редоследу њихових одредница без обзира на то што се увек поштовао језик и писмо описиване публикације или чланка и када је одредница била у питању. Њу су чинили презиме и име аутора у инверзији, без запете. Одступајући од доследно примењиваног правила о ауторској одредници, сви радови о једној особи у одељку везаном за биографије научника прве Библиографије били су на једном месту. Свака одредница је имала засебан број, а радови о тој личности су обележавани словима азбуке. Свако име које у овој рубрици чини одредницу штампано је масним словима. Имена аутора биографских чланака испод једне одреднице дата су узбучено.

Пример:

2916. **Зубати Јозеф**⁸

2916a. Vážný V. Profesor Jozef Zubatý. Sl. Pohl' XLI 244–245.

2916b. Kruz Jozef. Soupis prací J. Zubatého z l. 1884–1925. Μνήμα (1926) 478–496.

2916v. Škultety Jos. Profesor Jozef Zubatý. Sl. Pohl' XLI 241–244.

Нумерација библиографских јединица је кроз све делове те Библиографије текла континуирано, до броја 3068. Била је то једна од најобимнијих лингвистичких библиографија на овим просторима у том тренутку. Библиографима је посебно значајан одељак у књизи 5 (1925–1926) насловљен Језички библиографски прегледи, библиографије филолошких радова и др. посвећен другим библиографијама са темама из словенске филологије. Исцрпан попис библиографске грађе која се односи на различите лингвистичке библиографије презентован је према језицима тих библиографија у осам одељака: општи одељак

⁸ Јужнословенски филолог. — 7, 3/4 (1928–1929), стр. 317.

и одељци за српски, словеначки, бугарски, чешки, лужички, пољски и руски језик. Тај сегмент Библиографије *Јужнословенског филолога* представља својеврсна секундарна лингвистичка библиографија. Примери:

А. Из српске библиографије.

1577. Барић Х. Списак научних радова. А. Белића. Бел 36 (1921) XIV–XVIII.⁹

Г. Из чешке библиографије.

1597. Sborník Filologický, vydává II Trída Č. Akad. Pro Vědy, Slovesnost a Umění. Доноси филолошку библиографију са великим задоцњавањем. У књ. VI за 1914 и 1915 г. (стр. 150–220).

Обухвата не само дела из словенске *филологије* него и из других *филологија* код Чеха.¹⁰

Е. Из руске библиографије.

1606. Дурново Н. Н. Общее и славянское языковедение в России с 1914 по 1925 год. В. напред стр. 240–297.¹¹

Одељак у коме се читаоцима пружају информације о другим библиографијама филолошких и лингвистичких радова постао је стални део текуће библиографије *Јужнословенског филолога*. Такви одељци библиографима пружају могућност да истражују и упоређују библиографска достигнућа у одређеном временском периоду. Данас такви одељци броје око десет библиографских јединица, а раније, у време када се Библиографија израђивала за простор целе СФРЈ, било их је више десетина. Странице до сада објављене 62 књиге *Јужнословенског филолога* пружају и обиље информација које су посебно занимљиве за библиографе. Рубрике и чланци у Библиографији садрже податке који су од значаја за науку библиографије и за сродне дисциплине. Цео часопис, а нарочито библиографије које су објављене у њему, могу се посматрати као извори података о другим сачињеним библиографијама и достигнућима из те области. То су незаобилазни,

⁹ Јужнословенски филолог. — 5 (1925–1926), стр. 365.

¹⁰ Исто, стр. 366.

¹¹ Исто, стр. 367.

вредни извори за проучавање историје библиографије као науке код Срба и Јужних Словена.

Рубрика Библиографија какву *Јужнословенски филолог* објављује и данас усталила се од књиге 9 (1930). У њој су представљени научни радови из области словенске филологије и лингвистике који су објављени у Југославији у току одређене календарске године. Идеје усвојене на Првом конгресу словенских филолога у Прагу 1929. године биле су веома значајне за развој те рубрике. Одлуке усвојене на првом конгресу, и подршка коју је идеја израде словенске лингвистичке библиографије добила на наредна три конгреса, учврстиле су редовно израђивање и објављивање такве библиографске рубрике. Додатну вредност и тежину усвојеним резолуцијама конгреса давало је и то што је један од њихових иницијатора и потписника уредник *Јужнословенског филолога* био Александар Белић. Библиографски рад постао је саставни део научно-истраживачког процеса и задатак сваког националног лингвистичког часописа коме је међународна славистичка научна јавност дала пуну подршку.

„I Конгрес словенских *филолога* у Прагу прима обавезу претставника словенских филолошких часописа да ће сваке године на време доносити библиографију дела и чланака научне вредности који се тичу словенских језика, а који су излазили у дотичној држави.

Библиографија ће доносити по утврђеном плану садржину и карактеристику дела и чланака.

Комисија за утврђивање плана: Белић, Милетич, Њич и Хујер.“¹²

Према овом, документима припремљеним за неодржани конгрес слависта у Београду 1939.¹³ и конгреса 1955. године¹⁴, види се којим путем је требало да се креће словенска библиографија и националне лингвистичке библиографије које би је чиниле.

„На седницама Радног комитета водила се нарочито исцрпна дискусија о редовном објављивању словенске библиографије. Показало се, међутим, да је засад немогуће организовати њено издање на једном месту. Зато је одлучено да се убудуће објављује јединствена библиографија само за словенску лингвистику, у библиографском годишњаку, који ће издавати уредништво часописа 'Rocznik Slawistyczny' у Кракову у редакцији Тадеуша Љер-Сплатвињског. Материјал за тај

¹² Први Конгрес словенских (sic!) филолога у Прагу 1929 г. од 6–13 октобра / Александар Белић // *Јужнословенски филолог*. — 8 (1928–1929), стр. 160–178.

¹³ Трећи Конгрес слависта. — Београд : САН, 1939. — 5 т.

¹⁴ Међународни славистички конгрес у Београду / Кирил Тарановски // *Јужнословенски филолог*. — 21, 1/4 (1955–1956), стр. 278–279.

Годишњак прикупљаће у словенским земљама академије наука или универзитети, а у несловенским земљама поједини научни радници.¹⁵

Степен организације такве библиографије био би велики да је остварен. Један од научника који се највише залагао и имао визију како се то може остварити био је оснивач и уредник *Јужнословенског филолога* Александар Белић. Може се само претпоставити какво би значајно место јужнословенска лингвистичка библиографија на тај начин стекла.

Грађа која чини Библиографију *Јужнословенског филолога* припада областима опште и примењене лингвистике, интердисциплинарних лингвистичких проучавања, питањима из области старословенског, источних и западних словенских језика, проблемима савременог српског језика и његове историје, као и питањима везаним за несловенске филологије. Распоред, називи и број тематских одељака по којима је библиографска грађа током година распоређивана мењао се како се мењала сама наука о језику и интересовања истраживача¹⁶. Изучава-

¹⁵ Исто

¹⁶ **Библиографија за 1931 г.** садржи одељке: I Филозофија и језик; II О прасловенском и словенским језицима; III Етимологије, историја речи, тумачење речи, збирке речи; IV Несловенски језици; V Старословенски језик и црквенословенски; VI Српскохрватски језик: (а) граматика и граматичка питања, б) савремени књижевни језик, в) дијалекти, г) текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд., д) историја српскохрватског језика, е) метрика); VII Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрв. и ког страног језика); VIII Биографије, аутобиографије и сл. грађа; IX Библиографија; X О становништву, насељима, њихову пореклу; XI Различно; XII Словеначки језик.

Библиографија за 1971. и 1972. годину садржи одељке: I Општелингвистички проблеми; II Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика; III Етимологија, историја речи, тумачење речи, збирке речи; IV Несловенски језици; V Балканологија; VI Старословенски језик (а) Фонетика (експериментална, физиолошка, фонологија), б) Граматика и граматичка питања, в) Савремени књижевни језик, г) Дијалекти, д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд., е) Историја српскохрватског језика, ж) Метрика, з) Методика наставе књижевног језика, и) Терминологија, ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.); VII Српскохрватски језик; VIII Македонски језик: (а) Македонска филологија; б) Текстови, настава, стилистика; в) Фолклор; IX Словеначки језик: (а) *Sodobna knjižna slovenščina, slovnica, fonetika, prevorečje, pravopis, metrika, stil, metodika, pouka*, б) *Zgodovina jezika, etimologija, dialekti, objava in obravnava ljudskega slovstva in starih besedil*, с) *Strokovni in splošni slovarji, terminologija*; X Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика); XI Биографије, аутобиографије и сл. грађа; XII Библиографија; XIII О становништву; XIV Разно.

Библиографија за 1992. годину садржи одељке: I. Општи теоријско-методолошки проблеми; II. Примењена лингвистика: (а) Питања превођења, учења језика и сл., б) Контрастивна проучавања језика); III. Прасловенски језик, словенска језичка

њем библиографских рубрика *Јужнословенског филолога* може се стећи слика о развоју лингвистике и словенске филологије у Србији и Југославији као и слика о развоју библиографије као научне делатности.

Грађу за Библиографију чине научне монографије, радови из зборника и чланци и прилози у унапред одређеном броју научних листова. Корпус периодичних публикација који дају библиографску грађу формирају уредници самог *Јужнословенског филолога* и Библиографије. Њега су у сваком периоду чинила гласила која су од значаја за развој филологије и лингвистике.

Библиографија је, у највећем броју случајева, била кумулативна текућа, односно годишња. Грађа која се прикупљала обично се односила на две претходне године у односу на текућу календарску годину. То није реткост међу библиографијама тога типа због начина и динамике објављивања научне периодике. Две Библиографије биле су израђене за дужи временски период јер су покриле периоде два светска рата и непосредно после њих.¹⁷

Библиографске јединице су у сваком од одељака распоређене према азбучном редоследу њихових одредница. Њихова нумерација је јединствена на нивоу целе рубрике. Број библиографских јединица је осцилирао током година. У периоду када се грађа сакупљала са територије целе СФРЈ '70-их и '80-их година Библиографија *Јужнословенског филолога* је досезала преко 2000 јединица. Након кризног периода у претходној деценији, Библиографија данас броји око 1000 за-

заједница и посебна питања појединих словенских језика; IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи; V. Несловенски језици; VI. Балканологија; VII. Старословенски језик и његове редакције; VIII. Српскохрватски језик (а) Фонетика (експериментална, физиолошка) и фонологија, б) Граматика и граматичка питања, в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза, г) Дијалекти, д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд., њ) Историја српскохрватског језика, е) Стил, ж) Метрика, з) Методика наставе књижевног језика, и) Терминологија, ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.); IX. Речници стари и нови српскохрватског језика (српскохрватског и ког страног језика); X. Биографије, аутобиографије и сл. грађа; XI. Библиографија; XII. О становништву; XIII. Разно.

¹⁷ Библиографија 1914–1922. // *Јужнословенски филолог*. — 2 (1921), стр. 326–354.

Библиографија 1914–1922 (1923) : (продужење) // *Јужнословенски филолог*. — 3 (1922–1923), стр. 197–297.

Библиографија 1914–1925. // *Јужнословенски филолог*. — 5 (1925–1926), 318–367.

Библиографија од 1939 до 1949 : расправа и дела из словенске и индоевропске филологије која су изашла у Југославији / Јован Вуковић и др. // *Јужнословенски филолог*. — 18, (1949–1950), стр. 341–500.

писа. Прецизно се о овим цифрама не може говорити јер се организација саме грађе у великој мери изменила. Некада је постојао систем упутних одредница са именима другог и трећег аутора, уколико га је публикација имала, тако да број одредница није био и број јединица у Библиографији.

Библиографски опис коришћен у свим библиографијама *Јужнословенског филолога* садржајан је, прегледан и доследан. Увек је тако конципиран да на што мањем простору да довољно података како би одређена јединица могла бити идентификована. Велики број сарадника који је некада прилагао грађу за Библиографију морао је ускладити начин презентовања података. Одреднице јединица у највећем броју случајева били су презиме и име аутора, назив дела или одредба да је оно анонимно¹⁸. Интерпункцијски знакови који су одвајали текстуални део описа и фактографске податке доследно су се користили. Називи већине периодичних публикација из којих је узимана грађа у библиографском опису наводили су се у скраћеницама. Њихово разрешење претходило је самом тексту Библиографије. Такав систем се примењује и данас, када уз списак обрађених часописа стоји и листа обрађених зборника радова. Називе периодике у библиографском опису слично третирају и међународне лингвистичке библиографије. Напомене су раније биле чешће, односиле су се на садржај описаног дела и биле су потписане иницијалима аутора. Временом и повећањем укупног обима Библиографије сведене су на минимум. Библиографски описи увек су давани на језику и писму описиване публикације. Током времена библиографски опис се мењао, али су те промене биле незнатне све до 2003. године.

Пример описа монографске публикације:

432. Белић д-р Александар, Савремени српскохрватски језик. I део: Гласови и акценти (1948, Београд) 1–167.
Литографски универзитетски уџбеник.¹⁹

Пример описа саставног дела публикације:

126. Georgijević d-r Krešimir, Matija Murko. ГлПД XVI (1936) 622–626.
Написано поводом седамдесетогодишњице живота М. — Изнесен је, укратко, живот М., а затим су наведени његови најкрупнији радови. Р. А.²⁰

¹⁸ Коришћен је знак три звездице или скраћеница *Аноним*.

¹⁹ Јужнословенски филолог. — 18, 1/4 (1949–1950), стр. 395.

²⁰ Јужнословенски филолог. — 16 (1937), стр. 263.

Уређење, увек обимних, рубрика Библиографије одговоран је посао. Пракса потписивања њеног уредника започета је крајем '70-их година. Милица Радовић-Тешић, Јасна Влајић-Поповић и Олга Сабо-Јерков су оставиле трага при савесном обављању тог задатка уводећи новине уз поштовање добрих страна дотадашњег вођења рубрике. Дешавало се да у састав библиографије уђу и јединице из ранијих година услед кашњења неких публикација. Почеле су да се обележавају знаком звезде, а раније су биле необележене. Побољшан је начин презентовања информација. Престало се са праксом разнородног навођења годишта, броја и године часописа, као и броја страна. Циљ је био једнообразно приказивање нумеричких података без пропратних скраћеница. И данас се нумерички подаци наводе на сличан начин, осим што се у поједностављењу отишло корак даље — уместо употребе и римских и арапских бројева, све се приказује арапским цифрама.

Примена међународних стандарда за описе публикација и њихових делова, који су одмах по објављивању били примењивани у издањима библиотека у земљи и Југословенског библиографског института, изостала је при изради свих библиографија у *Јужнословенском филологу* до књиге 59 (2003).

Разграната мрежа сарадника из иностранства и свих делова земље карактерисала је стварање сваке Библиографије *Јужнословенског филолога*. Библиографску грађу су прилагали Александар Белић, његови сарадници, како истакнути научници, тако и студенти. Млађи сарадници катедара и института из целе земље који су се бавили филологијом и лингвистиком обележили су рад на Библиографији у периоду након Другог светског рата. Такав начин библиографског рада имао је и недостатке и предности. У време када није постојао систем узајамних каталога и каталогизације нити базе података и каталози на Интернету, корисно је било да млади стручњаци, сваки из своје научне области и сфере интересовања, приложе податке о актуелним публикацијама и чланцима из научних часописа. На тај начин истраживачи су се могли брзо упознати са новом литературом из разних сегмената лингвистике. Мања је могућност грешке и изостављања битних информација када је укључен већи број сарадника. Чињеница да су грађу сакупљали махом млађи истраживачи допушта, са друге стране, сумњу у довољну њихову упућеност и верзираност да сакупе ваљану грађу. Број сарадника на Библиографији *Јужнословенског филолога* износио је и преко двадесет док је данас он знатно мањи: грађу из Црне Горе прилажу две и из Македоније, Републике Српске и Србије по једна особа.

Јужнословенски филолог није био усамљени пример часописа у нашој научној средини који редовно приређује текућу библиографију радова из одређене области. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор* су у неколико првих бројева објавили обимне библиографско–критичке рубрике у којима је уредништво научној јавности желело да презентује све публикације (објављене у земљи и иностранству) за које се сматрало да су од већег значаја²¹. Касније су објављиване библиографије листова, књига и радова који су послати часопису, јер за почетни амбициозни подухват није било довољно времена ни сарадника. Након Другог светског рата странице часописа првенствено су резервисане за специјалне тематске и персоналне библиографије. *Гласник Етнографског музеја у Београду* давао је редовне годишње библиографске прилоге из области етнологије, етнографије и историје, а објављиване су и многе тематске и персоналне библиографије научника. *Историјски гласник* је након Другог светског рата имао сличну праксу. Сличну Библиографији *Јужнословенског филолога* за територију Словеније почео је да израђује часопис *Jezik in slovstvo* Филозофског факултета у Љубљани од 1956. године. На њиховој Интернет страници²² целокупна та библиографија се може претраживати, не као база, већ као текстуални документ.

Уређивање и прикупљање највећег дела материјала за израду рубрике Библиографија уредништво *Јужнословенског филолога* је 2003. године, после деценије у којој су постојале тешкоће у вођењу те рубрике, поверило дипломираном библиографу, са радним местом на Филолошком факултету у Београду и широким могућностима честих консултација са лингвистима различитих профила. Иновирану концепцију Библиографије уредништво часописа је подржало и она се од броја 59 (2003) усталила. За њу је карактеристично, с једне стране, поштовање деценијама примењиваног система предметних области у оквиру којих се распоређивала библиографска грађа, а са друге, уважавање достигнућа савремене лингвистике и савремене библиографије као и издавачке продукције²³. Сразмерно веће промене учињене су

²¹ Библиографије часописа *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. Приредио Станиша Војиновић. — Београд: Филолошки факултет, 1997. — 2 књ. / Александра Вранеш // Књижевност и језик. — 46, 1 (1998), стр. 133–137.

²² www.ff.uni-lj.si

²³ **Библиографија за 1995. годину** садржи одељке: I. Општи теоријско-методолошки проблеми; II. Примењена лингвистика: (а) Питања превођења, учење језика и сл., б) Контрастивна проучавања језика); III. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика; IV. Етимологија, историја речи, тумачење речи, ономастика, збирке речи; V. Несловенски језици; VI. Балкано-

у најобимнијем одељку, који се односи на српски језик, одвајањем тема везаних за савремени језик од оних везаних за његову историју. Одељци с почетка Библиографије од општелингвистичких тема, преко примењене лингвистике и питања старословенског и језика словенске језичке заједнице остали су непромењени. Поред постојећег одељка о радовима који се односе на личности из области науке о језику (насловљеним *Personalia*), уведен је одељак Институције, научни скупови, часописи, удружења за њихово представљање. Задржани су одељци за македонски језик, балканологију, речнике, несловенске језике и разно. Укупан број тематских одељака према којима се данас распоређује прикупљена грађа је 16.

Распоред грађе у Библиографији *Јужнословенског филолога* сличан је распореду грађе у међународним лингвистичким библиографијама уз извесне разлике. На пример, *Bibliografia językoznawstwa slawistycznego* Пољске академије наука има одељаке према групама словенских језика²⁴, од којих сваки обухвата више одељака према

логија; VII. Старословенски језик и његове редакције; VIII. Српски (српскохрватски) језик (а) Фонетика и фонологија, б) Граматика и граматичка питања, в) Нормативна питања и питања развоја књижевног израза, г) Дијалекти, д) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло итд., њ) Историја српског језика, е) Стил, ж) Метрика, з) Терминологија, ј) Народне умотворине (текстови, тумачења итд.); IX. Македонски језик; X. Речници стари и нови српског (српскохрватског) језика односно српског (српскохрватског) и ког страног језика; XI. Биографије, аутобиографије и сл. грађа; XII. Библиографија; XIII. О становништву; XIV. Разно.

Библиографија за 2004. годину садржи одељке: I. Општи теоријско-методолошки проблеми и историја лингвистике; II. Интердисциплинарна проучавања језика (етнолингвистика, неуроллингвистика, психоллингвистика, социоллингвистика и сл.); III. Примењена лингвистика (а) Превођење, б) Учење страних језика, в) Контрастивна проучавања језика; IV. Прасловенски језик, словенска језичка заједница и посебна питања појединих словенских језика; V. Старословенски језик и његове редакције; VI. Савремени српски језик (а) Опште, б) Фонетика, фонологија, прозодија, в) Графија и правопис, г) Граматика (морфологија, творба речи, синтакса), д) Лексикологија (лексичка семантика, фразеологија, терминологија, етимологија, ономастика и др.), њ) Нормативистика, е) Стилистика, ж) Метрика, з) Методика наставе српског књижевног језика, и) Дијалектологија; VII. Историја српског језика (а) Опште, б) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло, в) Историјска фонетика, граматика, лексикологија, историја писма и правописа, г) Историја српског књижевног језика; VIII. Македонски језик; IX. Речници стари и нови српског језика односно српског и ког страног језика; X. Несловенски језици; XI. Балканологија; XII. Библиографија; XIII. *Personalia* (биографије, аутобиографије, некролози и слично); XIV Народне умотворине; XV. Институције, научни скупови, часописи, удружења; XVI Разно.

²⁴ Dział ogólnosłowiański; Język cerkiewnosłowiański; Grupa bułgarsko–macedońska; Język serbochorwacki; Język słoweński; Grupa czesko–słowacka; Grupa łużycka; Grupa lechicka; Grupa ruska (język staroruski, język rosyjski, język białoruski, język ukraiński); Wpływ słowiański na inne języki.

лингвистичким дисциплинама²⁵. Класификација у библиографији *Bibliographie Linguistique/Linguistic Bibliography* једна је од најразгранатијих. Она садржи лингвистичку грађу везану за велики број језика света распоређену према лингвистичким дисциплинама у оквиру сваког одељка који се односи на одређени језик.

Начин нумерисања јединица у Библиографији *Јужнословенског филолога* се од 2003. године изменио само утолико што сада коначан број на крају Библиографије представља реалан број описаних библиографских јединица. Описи публикација или радова који се могу сврстати у два или више одељака само на једном месту имају редни број. На свакој другој позицији су без њега и у скраћеном су облику. На пример:

— ГАГОВИЋ, Светозар

Из лексике Пиве : село Безује | Уп. 655²⁶

655. ГАГОВИЋ, Светозар

Из лексике Пиве : село Безује / Светозар Гаговић // СДЗб. — 51 (2004), 1–312.²⁷

Највеће промене у Библиографији *Јужнословенског филолога* односе се на изглед библиографског описа. Непуне три деценије након настанка првих ISBD интернационалних правила за библиографски опис публикација²⁸ они су почели да се примењују и при изради Библиографије у *Јужнословенском филологу*. Имена која чине одреднице увек су написана ћирилицом без обзира на језик саме публикације или научног чланка. Страна имена дају се у транслитерацији на српску ћирилицу. Због сажетијег изгледа описа незнатни компромиси су направљени код навођења података који би се иначе нашли у напомени и одвојени су усправном линијом. Сличан начин се користи у *Bibliographie Linguistique/Linguistic Bibliography*.

244. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Рад на иновирању црквенословенске норме током XIX и XX века / Ксенија Кончаревић // Славистика. — 8 (2004), 36–42. | Резюме²⁹

²⁵ Współczesny język literacki (fonetyka, morfologia, składnia, stylistyka); Historia języka; Dialektologia; Socjolingwistyka; Leksykologia (semantyka, historia słownictwa, słownictwo gwarowe, terminologia, słowniki, frazeologia); Onomastyka (antroponimia, toponimia).

²⁶ Јужнословенски филолог. — 62 (2006), стр. 454.

²⁷ Исто, стр. 468.

²⁸ Међународни стандард за опис монографских публикација ISBD (M) постоји од 1974. године а за опис саставних делова публикација ISBD (CP) од 1988.

²⁹ Јужнословенски филолог. — 62 (2006), стр. 432.

10365 MLADENOVIC, Aleksandar: O nekim fonetskim odlikama „Slova na Sretenje“ Jovana Ekzarha (prepis iz XVII veka u manastiru Hilandar). — *ZbFL* 23, 1980/1 (1981), 77–81 | Ru. Summ.³⁰

Употребом квалификације *приказ* означени су научна критика, рецензије и слични радови. Уколико има више приказа исте публикације, они су умрежени и повезани, како редним бројевима међусобно, тако и са описом публикације која је тема тих критика. Пример:

57. КЛИКОВАЦ, Душка

Metafore u mišljenju i jeziku / Duška Klikovac. — Beograd : Biblioteka XX vek : Knjižara Krug, 2004. — 318. — (Biblioteka XX vek ; 139) | Уп. 46, 69³¹

46. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Metafore u mišljenju i jeziku / Duška Klikovac. — Beograd : XX vek, 2004. — 318. / Рајна Драгићевић // КњЈ. — 51, 3–4 (2004), 453–455. Приказ | Уп. 57, 69³²

Упутне одреднице са именима коаутора (осим првог коаутора) у Библиографији се не дају јер се примењује библиографско правило да се публикација води на првог аутора, а сви остали се наводе у именском регистру.

У случају анонимних публикација одредница је наслов.

Регистар имена је, поред другачијег приступа изради библиографског описа, друга знатнија новина у садашњој концепцији Библиографије *Јужнословенског филолога*. У књизи 59 (2003) он је штампан засебно, а у каснијим, због уштеде простора и избегавања нагомилавања сличних података на више места у часопису, регистар Библиографије инкорпориран је у регистар целог *Јужнословенског филолога* тако што су бројеви библиографских јединица наведени у угластим заградама. На тај начин, поштујући савремене принципе израде библиографије, подаци о свим ауторима се могу пронаћи, а број библиографских јединица одговара укупном броју одредница.

Допуну описа, каква се данас користи при изради сличних библиографија у свету, чине наведене кључне речи уз сваку јединицу, што доприноси бољем представљању садржине описиваног рада или

³⁰ Linguistic Bibliography for the Year 1981 and Supplement for Previous Years / Permanent International Comitee of Linguists ; ed. J. J. Beylsmith. — The Hague ; Boston ; Lancaster : Martin Nijhoff Publishers, 1984. — Str. 523.

³¹ Јужнословенски филолог. — 62 (2006), стр. 418.

³² Исто, стр. 417.

публикације. Кључне речи представљају додатну вредност библиографског описа и замењују реферативне напомене.

Националну општу аналитичку текућу библиографију³³ данас израђује Народна библиотека Србије након гашења Југословенског библиографског института и она је претражива на њеном сајту³⁴. Постављање овакве библиографије на Интернет има низ предности. Грађу корисник може разврстати према својим потребама по: УДК систему, наслову, аутору, предметној одредници и серијској публикацији у којима су радови објављени. Сваки обрађени чланак је и засебан запис у оквиру Виртуалне библиотеке Србије насталој у COBISS систему и има свој јединствен id број. Српска текућа национална библиографија има и неколико недостатака. Она доноси грађу са две закашњења у односу на текућу годину, као и *Јужнословенски филолог*, с том разликом што Библиографија *Јужнословенског филолога* пружа обимнију грађу везану за лингвистику. Дешава се да неке научне области у текућој националној библиографији буду заступљене са само неколико радова годишње, што не одговара реалности.³⁵ Проблем је, пре свега, у томе што многе наше научне серијске публикације касне са излагањем и што библиографи Народне библиотеке Србије не обрађују све радове у листовима већ само чланке и расправе. Библиографски опис одговара ISBD(CP).

Пример:

ДАМЉАНОВИЋ, Дара

Место Алимпија Васиљевића у заснивању српске русистике / Дара Дамљановић. — Резюме. — Цитирана литература.

У: Славистика. — ISSN 1450–5061. — Књ. 8 (2004), стр. 68–73. 811.161.1+821.161.1](091),,18“³⁶

Исти чланак у Библиографији *Јужнословенског филолога* обрађен је према међународном стандарду уз модификације предложене од стране уредништва часописа:

³³ Некада серије Б (природне и примењене науке: математика, физика, хемија, географија, биологија, медицина, техника, пољопривреда) и Ц (уметност, спорт, *филологија*, литература).

³⁴ www.digital.nbs.bg.ac.yu/bibliografija/tekuca/clanci

³⁵ За 2004. годину само два чланка су се нашла у одељку за руски језик, док су неки радови који се тичу руског погрешно распоређени (уместо УДК за руски стављен је број за источнословенске језике и сл).

³⁶ www.digital.nbs.bg.ac.yu/bibliografija/tekuca/clanci/serijaC/y2004

112. ДАМЉАНОВИЋ, Дара

Место Алимпџа Васиљевића у заснивању српске русистике / Дара Дамљановић // Славистика. — 8 (2004), 68–73. | Резюме³⁷

Постоји иницијатива да Библиографија у *Јужнословенском филологу* прерасте у базу података, доступну путем Интернета. Штампани облик било које публикације има неких предности, али у доба развијене технологије информације се лакше добијају путем аутоматизованих претрага. Проучавањем постојећих сличних пројеката могу се извући закључци о основним принципима настанка и одликама какве би таква база требало да има. Ако би се приступило реализацији те иницијативе, неопходна би била блиска сарадња лингвиста, библиографа и програмера у таквом подухвату. Сличне међународне базе *Bibliographie Linguistique/Linguistic Bibliography*³⁸ и оне у оквиру ИНИОН-а³⁹, као и база коју планира *Bibliografia językoznawstwa slawistycznego*, корисницима нуде претрагу библиографске грађе путем било ког поља библиографског описа (наслова дела, било ког вида ауторства, места и године штампања, наслова часописа, издавача), језика, УДК броја, теме, кључне речи. Посао библиографа у том случају би се знатно изменио. Уређивање Библиографије своје место би уступило стварању тезауруса кључних речи путем којих би база била претражива. Библиографски стручњаци у свету то истичу као најодговорнији део рада на библиографији. Постојање добро дефинисаног речника термина којим би се карактерисали садржаји описиваних публикација и чланака у највећој мери доприноси добром уређењу базе. Креирање такве базе, према иностраним искуствима, није лако, али је неопходно у савременим токовима брзих размена информација. Доступност података тим путем осавремениће приказивање научних достигнућа домаће лингвистике, што је од самог почетка био циљ *Јужнословенског филолога* и Библиографије у њему.

Након гашења Југословенског библиографског института 2002. године и престанка редовног излажења текуће националне библиографије Србије где је, у серији Ц, објављивана и грађа везана за филологију и лингвистику, Библиографија *Јужнословенског филолога* остала је једини поуздан извор за изучавање текуће лингвистичке библиографије у Србији.

³⁷ Јужнословенски филолог. — 62 (2006), стр. 422.

³⁸ www.blonline.nl

³⁹ www.inion.ru

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Поводом покретања „*Јужнословенског филолога*“ / Александар Белић, Љубомир Стојановић // *Јужнословенски филолог*. — 1 (1913), стр. 1–4.
- Чешка *филологија* и лингвистика 1907–1921 год. / О. Хујер // *Јужнословенски филолог*. — 3 (1922–1923), стр. 112–130.
- Први Конгрес словенских (sic!) *филолога* у Прагу 1929 г. од 6–13 октобра / Александар Белић // *Јужнословенски филолог*. — 8 (1928–1929), стр. 160–178.
- Трећи Конгрес слависта. — Београд : САН, 1939. — 5 т.
- Међународни славистички конгрес у Београду / Кирил Тарановски // *Јужнословенски филолог*. — 21, 1/4 (1955–1956), стр. 278–279.
- Linguistic Bibliography for the Year 1981 and Supplement for Previous Years / Permanent International Comitee of Linguists ; ed. J. J. Beylsmith. — The Hague ; Boston ; Lancaster : Martin Nijhoff Publishers, 1984. — 861 str.
- Библиографије часописа *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. Приредио Станиша Војиновић. — Београд: Филолошки факултет, 1997. — 2 књ. / Александра Вранеш // *Књижевност и језик*. — 46, 1 (1998), стр. 133–137.
- Основи библиографије / Александра Вранеш. — Београд : Народна библиотека Србије, 2001. — 201 стр.

Интернет адресе:

www.ff.uni-lj.si

www.digital.nbs.bg.ac.yu/bibliografija/tekuca/clanci

www.blonline.nl

www.inion.ru

Резюме

Ана Голубович

О ТЕКУЩЕЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ БИБЛИОГРАФИИ В ЖУРНАЛЕ *ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ*

Начиная с 1921 года со второго выпуска журнала, *Јужнословенски филолог*, регулярно публикует сводную текущую библиографию книг и статей по индоевропейской филологии и общему языкознанию. Именно этим он отличается от остальных научных журналов такого типа в Сербии. Эта библиография дает материалы для изучения не только основных направлений развития отечественного языкознания, но и библиографической научно-исследовательской деятельности.